

C. The troubled origins of European economic integration: international iron and steel and labor migration in the era of World War I / C. Strikwerda // The American Historical Review. – 1993. – Vol. 98. – № 4. – 1129 p. **9.** *Covenant of the League of Nations*. – 1919. – Access point [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avalon.law.yale.edu/> **10.** *Clavin P. Securing the world economy. The reinvention of the League of Nations 1920–1946* / Clavin P. – Oxf. : Oxford University Press, 2013. – 42 p. **11.** *Stirk P.* Цит. праця. **12.** *Gideonse H. Economic foundations of pan-europeanism* / H. Gideonse // *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. – 1930. – Vol. 149. – № 1. – 1151 p. **13.** *Stirk P.* Цит. праця. **14.** *Convention for the abolition of import and export prohibitions and restrictions* // *The American Journal of International Law*. – 1931. – Vol. 25. – № 3. – 122 p. **15.** *Tariff Act*. – 1930. – Access point [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law.cornell.edu/> **16.** *Irwin D. Trade policy disaster. Lessons from the 1930 s.* / Irwin D. – Mst: MIT Press, 2012. – 17 p. **17.** *Orde A. The origins of the German-Austrian Customs Union affairs of 1931* / A. Orde // *Central European History Review*. – 1980. – Vol. 13. – № 1. – 48 p. **18.** *Olsson Sv. Nordic trade policy in the 1930s* / Sv. Olsson // *The Nordic countries and the commercial de-globalisation of the interwar period: paper presented at the XIV International Economic History Congress: (Helsinki 21–25 August 2006)*. – 6 p. – Access Point [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.helsinki.fi/iehc2006/>

УДК 327.341.24

І. Я. КАСПРУК-ВАРИВОДА

ВІДНОСИНИ ДЕРЖАВ ВЕЙМАРСЬКОГО ТРИКУТНИКА ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СХІД

Досліджуються особливості розвитку політичних відносин між країнами-учасниками Веймарського трикутника та Україною в контексті політики розширення Європейського Союзу на Схід. Розглядаються основні перешкоди, які стримували розвиток політичних відносин.

Ключові слова: Веймарський трикутник, європейська політика, європейська інтеграція.

Каспрук-Варивода І.Я. Отношения государств Веймерского треугольника и Украины в контексте расширения Европейского Союза на восток

Исследуются особенности развития политических отношений между странами-членами Веймарского треугольника и Украиной в контексте политики расширения Европейского Союза на Восток. Рассматриваются основные препятствия, которые сдерживали развитие политических отношений.

Ключевые слова: Веймарский треугольник, европейская политика, европейская интеграция.

Kaspruk-Varyvoda I.Y. The relations between Weimar Triangle countries and Ukraine in the context of the European enlargement

This article is devoted to the features of the development of the political relations between the member states of the Weimar Triangle and Ukraine in condition of EU enlargement to the East. Author addresses also key obstacles that hindered the development of political

© КАСПРУК-ВАРИВОДА Ірина Ярославівна – аспірант кафедри міжнародних відносин Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

relations.

Key words: *Weimar Triangle, European policy, European integration.*

З 1990-х років зовнішньополітичний курс на європейську інтеграцію став стратегічним пріоритетом України. Політичною елітою держави він розглядався як один із способів реалізації національних інтересів – побудови економічно розвиненої та демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Для України європейська інтеграція – це шлях до модернізації економіки, подолання технічної відсталості, залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного виробника, вихід на світові ринки, насамперед, на ринок ЄС.

Основними політичними вигодами послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація національної правової системи, поглиблення культури демократії і поваги до прав людини тощо. Соціальні вигоди інтеграції полягають у підвищенні рівня життя і добробуту, наближенні до високих європейських стандартів особистої безпеки, освіти, охорони здоров'я, якості інформації, екології та ін. У культурно-цивілізаційному аспекті європейська інтеграція – це входження до єдиної сім'ї європейських народів, повернення до європейських політичних і культурних традицій.

Отже, перспектива європейської інтеграції виступає не тільки як суспільний вибір і вагомий стимул для успіху економічної і політичної трансформації, але й як основа національної консолідації країни.

Першим кроком на шляху налагодження партнерства стала Декларація ЄС щодо України 2 грудня 1991 р., в якій відзначався демократичний характер Всеукраїнського референдуму та необхідність відкритого і конструктивного діалогу між сторонами. І вже у вересні 1992 р. в Києві на найвищому рівні відбулася перша зустріч Україна – ЄС між Президентом України Л. Кравчуком та Головою Комісії Європейських Співтовариств Ж. Делором.

В плані налагодження двосторонніх відносин для України цінним є євроінтеграційний досвід західного сусіда – Республіки Польща. Після 1989 р. Польща багато уваги присвятила розвитку білатеральних та добросусідських відносин, заснованих на двосторонніх домовленостях. Поряд з тісним партнерським співробітництвом з країнами північноатлантичних структур, в тому числі зі Сполученими Штатами Америки в рамках антитерористичної коаліції, Польща прагнула зберігати зростаючу динаміку відносин зі своїми основними партнерами – Німеччиною, Францією та Великобританією. Кроки на шляху до інтеграції Польщі до Європейського Союзу були досить проблематичними. Результативне розв'язання політичних, економічних та правових проблем інтеграції Польщі з Європейським Союзом залежало не лише від консенсусу між громадянами, політичними партіями і урядом країни у цьому питанні, але також – від сприятливого міжнародного середовища. Одним із найважливіших елементів міжнародних відносин Польщі стали «промідні» міжнародні структури, участь у яких істотно сприяла євроінтеграційній політиці країни. Такі структури відігравали насамперед координаційні, організаційні та експертні функції, що впливало на поступове зближення позицій Польщі та ЄС в найважливіших питаннях переговорного процесу щодо набуття країною членства в цій організації.

У цьому процесі важливу роль відіграв Веймарський трикутник як форма ста-

лої співпраці між Польщею та двома впливовими країнами ЄС – Німеччиною і Францією. Діяльність означених країн в рамках «трикутника» вирізнялась своїми механізмами та виразними особливостями. Веймарський трикутник був створений в серпні 1991 р. у Веймарі в рамках зустрічі міністрів закордонних справ Німеччини, Франції та Польщі. Цій зустрічі передували підписання Договору про дружбу та солідарність між Польщею та Францією від 9 квітня 1991 р.¹ та польсько-німецького Договору про добросусідство та співробітництво від 17 червня 1991 р.².

Утвердженню України на міжнародній арені як незалежної, суверенної, демократичної, соціальної та правової держави сприяло її визнання Сеймом Республіки Польща. В прийнятті в ініціативи міністра закордонних справ Польщі Кшиштофа Скубішевського постанові про визнання Української держави незалежною, висловлювались сподівання щодо якісно нового періоду польсько-українських відносин³. Згодом, а саме 18 травня 1992 року між Польщею та Україною був підписаний Договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво⁴. Саме цей договір та підписані вслід за ним двосторонні угоди стали основою для подальшого співробітництва між двома державами. Налагодження відносин з Польщею мало неабияке значення і для міжнародної спільноти загалом, адже Україна географічно знаходиться на стику політичних та економічних інтересів Європейського Союзу, Росії та Сполучених Штатів Америки.

26 грудня 1991 року Федеративна Республіка Німеччина визнала незалежність України, і вже 17 січня 1992 року встановила з Україною дипломатичні відносини. Аналогічно вчинила і Франція, визнавши Україну незалежною та суверенною державою 27 грудня 1991 року.

На початку 1990-х років, у зв'язку з інтенсифікацією процесів розширення ЄС на Схід, щоразу реальнішою видавалася перспектива надання Україні статусу країни-сусіда ЄС. Західні партнери Києва, в тому числі й країни Веймарського трикутника, а в першу чергу Польща, були зацікавлені в європеїзації України, зокрема шляхом підтримання її державної незалежності та європейського вектору зовнішньої політики. Така позиція європейських держав зумовлена, в першу чергу, тим, що зміцнення суверенності України та пов'язана з цим стійка незалежність в прийнятті політичних рішень означала б неможливість поширення впливу Росії на регіон та створення таким чином геополітичного блоку, який би міг протистояти західній цивілізації.

Україна, в свою чергу, також була зацікавлена в зміцненні та розширенні зв'язків з країнами Західної Європи. 2 липня 1993 року Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про основні напрями зовнішньої політики України», яка визначила інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури основним пріоритетом зовнішньої політики України, який безумовно сприяв би трансформації українського суспільства.

Державотворчі процеси в Україні після здобуття нею незалежності відбувались у вкрай складних умовах, що неодмінно позначилось на формуванні зовнішньополітичних засад нашої держави⁵. Значний російський вплив в Україні пояснюється тісним взаємозв'язком за географічними, економічними та політичними параметрами. Незважаючи на те, що Україна соціально та культурно була пов'язана з Європою, довготривале її перебування в складі СРСР мало істотний вплив на зовнішньополітичну діяльність України. Враховуючи ці фактори, міжнародна активність Києва на етапі становлення незалежності здійснювалась в трьох

основних напрямках: російському, євроатлантичному та регіональному⁶. Серед них пріоритетним став європейський напрям.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС стала Угода про партнерство та співробітництво 1994 р.⁷, яка була спрямована на розвиток економічного та політичного співробітництва, а також сприяння демократизації українського суспільства⁸.

Відносини країн Веймарського трикутника з Україною носили неоднорідний характер. Тоді як Польща була зацікавлена в розбудові та розвитку стратегічного партнерства з Києвом⁹, Німеччина, хоча й підтримувала демократичні прагнення України, однак, її політика була досить виваженою та гнучкою, адже українськo-німецькі відносини на початках розглядалися через призму відносин з Російською Федерацією¹⁰.

Щодо Франції, то її державно-політична еліта розглядала незалежність України як тимчасове явище, чому сприяла пропаганда російської дипломатії¹¹. Незважаючи на підписання Договору про взаєморозуміння та співробітництво в червні 1992 р.¹², подальша розробка нормативної бази для двосторонньої співпраці здійснювалась інертно. Така пасивна позиція Франції відносно України була зумовлена тим, що в регіоні Східної Європи традиційним партнером Парижу була Москва, яка розглядала простір СНД як сферу своїх особливих інтересів¹³.

В листопаді 1993 р. у Варшаві відбулася зустріч парламентарів Польщі, ФРН та Франції у Варшаві, в ході якої було домовлено про налагодження політичного діалогу з східноєвропейськими парламентаріями, що сприяв би позитивним та довготривалим змінам. Прагнення Польщі поглиблювати співробітництво з Україною визначалось інтересами Варшави щодо зміцнення своїх позицій в регіоні Центрально-Східної Європи, а також формування стабільного геополітичного порядку в Європі. Приєднання України та Польщі до Програми «Партнерство заради миру» зумовило пошук кооперації в безпековій галузі. В березні 1994 р. у Варшаві було підписано Декларацію Міністрів закордонних справ України та Республіки Польща про принципи формування українсько-польського партнерства, в якій висловлювались переконання обох сторін, що практична реалізація ідеї українсько-польського тісного партнерства буде внеском у створення ефективної загальноєвропейської системи безпеки¹⁴.

15 вересня 1994 р. у м. Бамберг (Німеччина) міністрами закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина, Франції та Польщі була прийнята декларація, що стосувалася, зокрема, питань вироблення та реалізації східної політики країн-учасниць Веймарського трикутника. Париж та Берлін схвально поставилися до ідеї Польщі щодо активізації розвитку конструктивних партнерських стосунків з Україною та іншими східними сусідами. Отже, Польща отримала від своїх впливових партнерів підтримку в здійсненні власної східної політики, компенсуючи таким чином брак політичного та економічного потенціалу¹⁵.

Для країн-учасниць Веймарського трикутника поглиблення співробітництва в сфері безпеки у відносинах з Києвом та Москвою мало стратегічне значення, а тому формат Веймарського трикутника видавався для польської сторони ідеальною платформою для проведення переговорів з Росією та Україною¹⁶.

Питання перспектив партнерства з Росією та Україною фігурували на порядку денному і підчас зустрічі міністрів закордонних справ країн-учасниць Веймарського трикутника, що відбулася в жовтні 1995 р. в Парижі. Урядовці Польщі, Франції та ФРН домовилися співпрацювати в рамках Веймарського три-

кутника з метою зміцнення прозахідної зовнішньополітичної орієнтації України. Міністр закордонних справ Республіки Польща Владислав Бартошевський та міністр закордонних справ ФРН Клаус Кінкель підкреслили значення України в контексті безпекової співпраці. Підчас зустрічі міністр закордонних справ Польщі ознаямив колег із станом, основними проблемами та перспективами українсько-польських відносин, але загалом окреслив їх як такі, що «розвиваються динамічно та безконфліктно»¹⁷.

Протягом наступних років питання відносин з Києвом та Москвою систематично виникало на зустрічах урядовців країн-учасниць Веймарського трикутника. Так, підчас зустрічі в грудні 1996 р. було обговорено тенденції зовнішньої політики України та перспективи співробітництва з Польщею, ФРН та Францією. Кооперація в рамках Веймарського трикутника надавала можливість Польщі корегувати позиції Франції та ФРН щодо України¹⁸. Представляючи інтереси Києва в Європі, Польща в такий спосіб здобувала неабиякі перспективи утвердити свої позиції в рамках Північноатлантичного Альянсу та в переговорних процесах щодо вступу в Європейський Союз.

Починаючи з 1995–1996 р., українсько-польські відносини набувають все більш стратегічного характеру. Відсилаючись до Декларації міністрів закордонних справ України та РП про принципи формування українсько-польського партнерства та Договору про добросусідство, дружні відносини та співробітництво, президенти Республіки Польща та України прийняли Спільну декларацію, основними положеннями якої були: 1) реалізація ідеї спільної Європи та створення нової системи європейської безпеки; 2) необхідність продовження постійного, інтенсивного політичного діалогу, а також розширення договірно-правової бази з метою поглиблення розвитку добросусідських відносин і партнерських відносин; 3) активізація співробітництва у військовій сфері, і, відповідно, створення спільного українсько-польського підрозділу для участі в операціях по підтриманню миру під егідою ООН та інших структур безпеки¹⁹. Тоді ж була підписана Угода між Урядом Республіки Польща та Урядом України про взаємні поставки зброї, військової техніки та надання послуг у військово-технічній галузі²⁰.

Тим часом Франція також напрацьовувала договірну базу з Україною. 15 лютого 1996 р. були підписані два договори в галузі військової кооперації – Угода між Урядом України і Урядом Французької Республіки про налагодження співробітництва у військовій сфері²¹ та Угода між Урядом України і Урядом Франції про співробітництво в галузі озброєння та військової техніки²².

Поглявлення східної політики Німеччини та Франції було зумовлене початком переговорного процесу щодо вступу Польщі до ЄС та фінальним етапом вступу Польщі до Північноатлантичного союзу, що в перспективі робило можливим розширення зовнішнього кордону ЄС на схід. Варшава, яка проводила активну політику щодо Литви, України та Білорусії, намагалась залучити своїх західних партнерів до активної співпраці в цьому напрямку, і таким чином, на базі Веймарського трикутника трансформувати польську східну політику в східну політику розширеного ЄС²³.

У рамках зустрічі міністрів закордонних справ країн-учасниць Веймарського трикутника, як відбулась 6 січня 1999 року р. в Парижі, активно обговорювались питання створення можливих форм співпраці з Україною в форматі «3+1», політична ситуація в Прибалтиці, Росії та Білорусії, а також питання європейської політики безпеки, пов'язані із розширенням ЄС на схід. Польща наголошувала на

необхідності інтенсифікації політичного діалогу з Україною щодо інтеграційних процесів та питань безпеки, враховуючи її геополітичне значення та сусідство.

Щодо військового співробітництва, то Польща та Україна вже мали досвід співпраці в цій сфері. Ще 26 листопада 1997 р. міністрами оборони Польщі та України була підписана Угода у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій. Згідно з положеннями Угоди, польсько-український батальйон міг брати участь в міжнародних миротворчих операціях ООН та багатонаціональних сил, створених за згодою Ради Безпеки ООН з метою запобігання виникненню та врегулювання міждержавних та внутрішніх конфліктів, задля надання гуманітарної допомоги населенню, що постраждало внаслідок таких конфліктів, та з метою усунення загрози миру та актів агресії²⁴. В листопаді 1999 р. батальйон взяв участь у військових навчаннях, що відбувались в рамках Веймарського трикутника в м. Жагань (Польща); це був перший військовий захід із залученням четвертої сторони²⁵, що свідчило про готовність країн-учасниць Веймарського трикутника співпрацювати з Україною – країною із значним військовим потенціалом. Однак, Франція та Німеччина, враховуючи асиметрію економічного розвитку та диспропорцію у розвитку на зовнішньому східному кордоні ЄС, не були готові розглядати Україну як потенційну країну-кандидата та й загалом не мали повноцінної стратегії щодо держав Східної Європи, які не мали перспектив членства, однак за кілька років стали би безпосередніми сусідами ЄС.

На зустрічі глав держав Веймарського трикутника 27 лютого 2001 р. (Хамбах, Німеччина) Ж. Ширак, А. Квасньневський та Г. Шредер активно обговорювали відносини країн-учасниць комітету з державами Східної Європи, питання демократизації суспільства та вільноринкового реформування економіки Росії, результатом чого стало розробка стратегії щодо РФ. Не оминули увагою й питання майбутнього кордону ЄС в контексті необхідності налагодження співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю, нелегальною міграцією, нелегальною торгівлею зброєю та наркотиками. Окрім цього, у зв'язку із розширенням ЄС на схід, для Польщі могли наступити негативні наслідки, пов'язані, перш за все, із правилами, передбаченими Шенгенською угодою, зокрема візовим режимом та процедурою прикордонної застави²⁶.

Тим не менше, країни Веймарського трикутника й надалі підтримували трансформаційні процеси в Україні. Свідченням цього став спільний відкритий лист міністрів закордонних справ Франції, Німеччини та Польщі з нагоди 10-річчя незалежності України від 22 серпня 2001 р., в якому наголошувалося на необхідності подальшого зміцнення демократії, верховенства закону та ринкової економіки як запоруки досягнення добробуту. В листі йшлося, зокрема, і про неабияке значення розвитку демократичної і стабільної України та проведення глибоких структурних реформ, враховуючи сусідство з Веймарським трикутником, а в майбутньому – і з Європейським Союзом. Трансформаційні перетворення вимагають політичної волі до впровадження реформ зі сторони керівництва держави. Надзвичайно важливими та ефективними повинні стати в цьому плані досягнення в сфері захисту прав людини, забезпечення верховенства закону, побудова соціально орієнтованої ринкової економіки, формування громадянського суспільства, а також розподіл владних повноважень та створення системи контролю та противаг. Міністри підкресливали, що лише за умови виконання цих завдань, Україна зможе рухатися європейським шляхом. Країни-учасниці Веймарського

трикутника наголосили, що готові й надалі підтримувати Україну в її євроінтеграційних прагненнях та висловили переконаність, що завдяки спільним зусиллям розширення ЄС приведе до посиленого співробітництва з Україною²⁷.

Подальші перспективи співробітництва ФРН, Франції та Польщі з країнами Східної Європи були обговорені підчас зустрічі міністрів закордонних справ в Парижі в квітні 2002 р. Для Варшави було важливо утримувати інтерес Франції та Німеччини до українського питання, адже в такий спосіб Польща могла б зміцнити свої позиції в регіоні в ролі промотора інтересів Києва в ЄС. Проте, на той період зовнішня політика України була зорієнтована на схід – на Росію, а тому, Варшава остерігалась конфлікту стратегічних інтересів з Москвою, адже жодна з країн ЄС не бажали бути втягнутими в такий конфлікт та були зацікавлені у підтриманні якнайкращих відносин з Росією. Крім цього, відособлена позиція Польщі щодо англо-американської воєнної операції в Іраку не сприяла зміцненню відносин між Францією, ФРН з однієї сторони та Польщею – з іншої.

Однак, уже на саміті глав держав Веймарського трикутника, що відбувся в травні 2003 р. у Вроцлаві, країнами-учасницями була прийнята Спільна заява, яка декларувала подальший розвиток співробітництва в рамках Веймарського трикутника.

5 грудня 2006 року в м. Метлах (Німеччина) відбулась зустріч глав держав, в ході якої сторони дійшли згоди з основних міжнародних питань, що стосуються спільних дій в рамках ЄС та НАТО, розробки та проведення енергетичної політики Європейського Союзу та інших. Сторони підкреслили значення європейської «політики сусідства» як засобу зміцнення співробітництва на східних кордонах ЄС і таким чином задекларували свою підтримку економічним та політичним трансформаціям в Україні. Зокрема, ФРН, Франція та Польща домовились поглиблювати співробітництво з метою підтримки євроатлантичних прагнень України, особливо зважаючи на кооперацію в сфері міграції та безпеки²⁸.

Усі наступні зустрічі міністрів закордонних справ торкалися питань європейської оборонної політики, європейської політики в сфері енергетичної безпеки, проблем, що стосувалися голосування та виконання Лісабонської угоди щодо принципів функціонування ЄС, перспектив східного партнерства та відносин з Україною та Росією. Особлива увага приділялась відносинам Європейського Союзу саме з Російською Федерацією, питанням безпеки в контексті цих відносин – звучала навіть пропозиція створення спеціального комітету Росія – ЄС з питань безпеки з метою розробки конкретних рекомендацій з врегулювання кризових ситуацій на всьому європейському континенті. З огляду на стратегічні інтереси ФРН та Франції, польська політика залучення України в орбіту інтересів Парижу та Берліну була сконфронтована концепцією розвитку тіснішої політичної співпраці Франція – ФРН – Росія. В результаті розбіжності в баченні «східної політики» трьох країн Веймарського трикутника, що точилися навколо двох центрів – Київ та Москва, призвело до того, що Польщі, Франції та Німеччина так і не вдалось напрацювати спільну лінію дій щодо України. Відсутність цілісної програми дій щодо України негативно вплинула на розвиток європейського напрямку її зовнішньої політики.

Водночас лідери провідних західних держав не враховували геополітичного фактору, так як незалежна Україна не лише сприяла б економічній та політичній стабілізації, а також зміцненню демократизації на континенті, але й забезпечила б геополітичну рівновагу в контексті імперіалістичних російських амбіцій в

Центрально-Східній Європі. Окрім цього, не можна не враховувати того факту, що європеїзація та демократизація України вплинула б на проєвропейську орієнтацію Росії.

1. *Traktat o przyjaźni i solidarności między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską*, sporządzony w Paryżu dnia 9 kwietnia 1991 r. / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19920810415> 2. *Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Polen über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit vom 17. Juni 1991* / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/334466/publicationFile/3304/Nachbarschaftsvertrag.pdf> 3. *Oświadczenie Rady Ministrów RP dotyczące uznania przez Polskę niepodległej Ukrainy*, Warszawa, 2 grudnia 1991 r., „Zbiór Dokumentów”, Warszawa 1991, nr 4. 4. *Договір між Україною та Республікою Польшею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво від 18.05.1992* / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/616_172 5. *Kempe I., Direkte Nachbarschaft. Die Beziehungen zwischen der erweiterten EU und der Russischen Föderation, Ukraine Weißrußland und Moldova, Gütersloh 1998*, s. 30-36. 6. *Suszko O., Polityka zagraniczna*, [w:] Ukraina, red.: Albin B.J., Baluk W., Wrocław 2002, s. 63 in. 7. *Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р.* // Офіційний вісник України. – 29.06.2006. – № 24. – С. 203, ст. 1794. 8. *Strategia UE wobec Ukrainy*, [w:] *Więcej niż sąsiedztwo. Rozszerzona Unia Europejska i Ukraina – nowe relacje. Raport końcowy, praca zbiorowa*, Warszawa 2004, s. 19-33. 9. *Lang R.-O., Polens Beziehungen zur Ukraine. “Strategische Partnerschaft” im Kontext der EU-Osterweiterung, “SWP-Studie” 2002*, nr 38. 10. *Falkowski M., Lang K.-O., Wspólne zadanie. Polska, Niemcy i Ukraina w przeobrażającej się Europie*, Warszawa 2004, 142 s. 11. *Thom F., Wschodnioeuropejska polityka Francji, “Przegląd Zachodni” 1999*, nr 1, s. 55. 12. *Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою від 16.06.1992 р.* // Офіційний вісник України. – 1997. – № 24. – С. 142. 13. *Ініціатива ЄС «Східне партнерство»: перспективи ефективної реалізації та можливості для України. Аналітична доповідь. – Національний інститут стратегічних досліджень* / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Shidne_partn-ce670.pdf 14. *Декларація Міністрів закордонних справ України та Республіки Польща про принципи формування українсько-польського партнерства від 21.03.1994 р.* // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2004. – № 4. – Книга 1. – С. 93. 15. *Затинайко О., Павленко В., Боcharніков В., Свєшніков С.* Політика безпеки і воєнно-політичні відносини Польщі // *Наука і оборона. Школярський науково-теоретичний та науково-практичний журнал*. – 2013. – № 3 – С. 11-12. 16. *Malczyk J., Rosja nie chce Partnerstwa, “Gazeta Wyborcza”, 01.04.1994*, nr 77, s. 6. 17. *Notatka informacyjna ministra Władysława Bartoszewskiego na temat trójstronnego spotkania Ministrów Spraw Zagranicznych Polski, Francji i Niemiec w ramach współpracy weimarskiej w Paryżu 26 października 1995 r.* 18. *Niech Europa odkryje Ukrainę, rozmowa prezidenta A. Kwaśniewskiego z B. Osadczukiem, “Gazeta Wyborcza”, Warszawa, 22.01.1997*, s.16. 19. *Спільна декларація Президента України і Президента Республіки Польща від 25.06.1996 р.* // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2006. – № 6. – Книга 1. – С. 875. 20. *Угода між Урядом Республіки Польща та Урядом України про взаємні поставки зброї, військової техніки та надання послуг у військово-технічній галузі від 10.10.1996 р.* // Офіційний вісник України. – 2007. – № 55. – С. 187. 21. *Угода між Урядом України і Урядом Французької Республіки про налагодження співробітництва у військовій сфері від 15.02.1996 р.* // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2006. – № 6. – Книга 1. – С. 168. 22. *Угода між Урядом України і Урядом Франції про співробітництво в галузі озброєння та військової техніки від 15.02.1996 р.* // Офіційний вісник України. – 2007. – № 35. – С. 207. 23. *Draus F., Najder Z., Zaniedbana świadomość historii. W interesie Polski leży popieranie europejskiej*

orientacji wśród Litwinów, Białorusinów i Ukraińców, „Rzeczpospolita”, 14.05.1998.

24. *Uгода між Україною та Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій від 26.11.1997 р.* / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/616_007

25. *Bogusławska H., Współpraca polityczno-wojskowa w ramach Trójkąta Weimarskiego, Seria „Opinie”, nr 38 Departament Strategii i Planowania Polityki MZS, Warszawa, grudzień 200, s. 9.*

26. *Східна політика Європейського Союзу у перспективі його розширення за рахунок країн Центрально-Східної Європи. Польська точка зору // Економічний часопис – XXI. – 2001. – № 11-12. – 13.06.2001 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2001/11-12/20011189.html>*

27. *Розширення Євросоюзу приведе до посиленої співпраці з Україною // «День». – № 150. – 22.08.2001.*

28. *Толкачев В. В., Семенов О. Ю. «Веймарский треугольник» в международных отношениях в Европе: итоги и перспективы // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Международные отношения. Политология. Регионоведение. – 2011. – № 5 (1). – с. 260-263.*